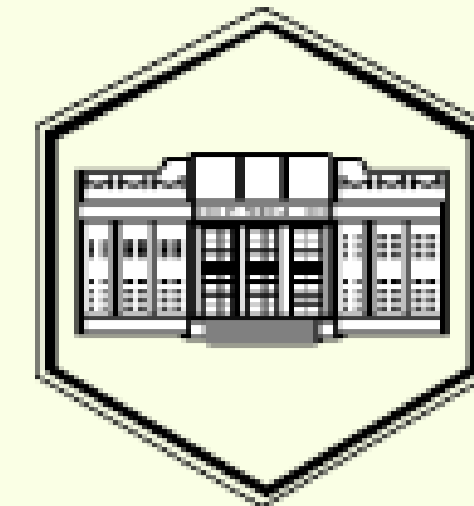

WYSTĘPOWANIE APOIDEA NA TERENACH INTENSYWNYCH

UPRAW ROLNICZYCH

Mikołaj Borański, Zbigniew Kołtowski, Dariusz Teper, Ryszard Jemiola,
Ewa Kołtowska

Instytut Ogrodnictwa, Zakład Pszczelnictwa w Puławach

Wprowadzenie

Do uzyskania plonu roślin entomofilnych konieczna jest obecność owadów zapylających. W szerokości geograficznej, w której leży Polska, większość gatunków roślin, bo około 78%, jest zapylana przez owady. Zapylenie kwiatów jest jednym z najważniejszych, a jednocześnie najtańszym czynnikiem plonotwórczym, bo determinuje ono możliwość uzyskania wysokiego plonu nasion i owoców. W Polsce uprawia się około 60 gatunków roślin, których plony uzależnione są od zapylania przez owady. Do najważniejszych można zaliczyć rośliny sadownicze, rzepak, grykę oraz wiele gatunków zielarskich i warzyw, w szczególności ich plantacje nasienne. Wśród owadów, największe znaczenie w zapylaniu roślin odgrywają owady z nadrodziny pszczoł. Właściwa ocena liczebności i składu gatunkowego pszczoł daje możliwość określenia roli tych owadów na plantacjach roślin owadopylnych i skutecznej interwencji w przypadkach niedostatecznej liczby zapylaczy.

Celem badań była ocena bioróżnorodności pszczoł (Apoidea) na terenach intensywnych upraw rzepaku i gryki w rejonie Puław.

Metodyka

Badania przeprowadzono na plantacjach: rzepaku ozimego (*Brassica napus* L. ssp. *napus*) w trzech lokalizacjach: Policzna – 40 ha, Bartodzieje – 10 ha, Osiny – 80 ha; oraz na plantacjach gryki (*Fagopyrum esculentum* Moench) w dwóch lokalizacjach: Policzna – 3 ha, Dąbrówka – 2 ha. W celu oceny bioróżnorodności owadów zapylających, na każdej plantacji, wystawiono pułapki barwne (pułapki Moerickiego). Ponadto prowadzono obserwacje zagęszczenia Apoidea na początku, w pełni i pod koniec okresu kwitnienia roślin: rzepak (Bartodzieje i Policzna - 06.05, 13.05, 24.05 oraz Osiny - 10.05, 19.05, 25.05) w godzinach 09³⁰–13⁰⁰, tj. porze największej aktywności przedstawicieli wszystkich grup zapylaczy; gryka (Policzna - 22.06, 29.06, 05.07 oraz Dąbrówka - 29.06, 05.07) w godzinach 08⁰⁰–10⁰⁰, tj. porze nektarowania kwiatów gryki. Obserwacje prowadzono w dni pogodne, przy temperaturze 21°C i wyższych. Liczebność Apoidea ustalano z wykorzystaniem metody pasów, polegającej na przejściu wzdłuż wyznaczonych transektów liniowych (długości 200 m i szerokości 1 m) w czasie 20 minut. Próbkę stanowiła liczba wszystkich zaobserwowanych przedstawicieli nadrodziny pszczoł podczas pojedynczego przemarszu. Próby pobierano w częściach brzeżnych i środkowych plantacji.

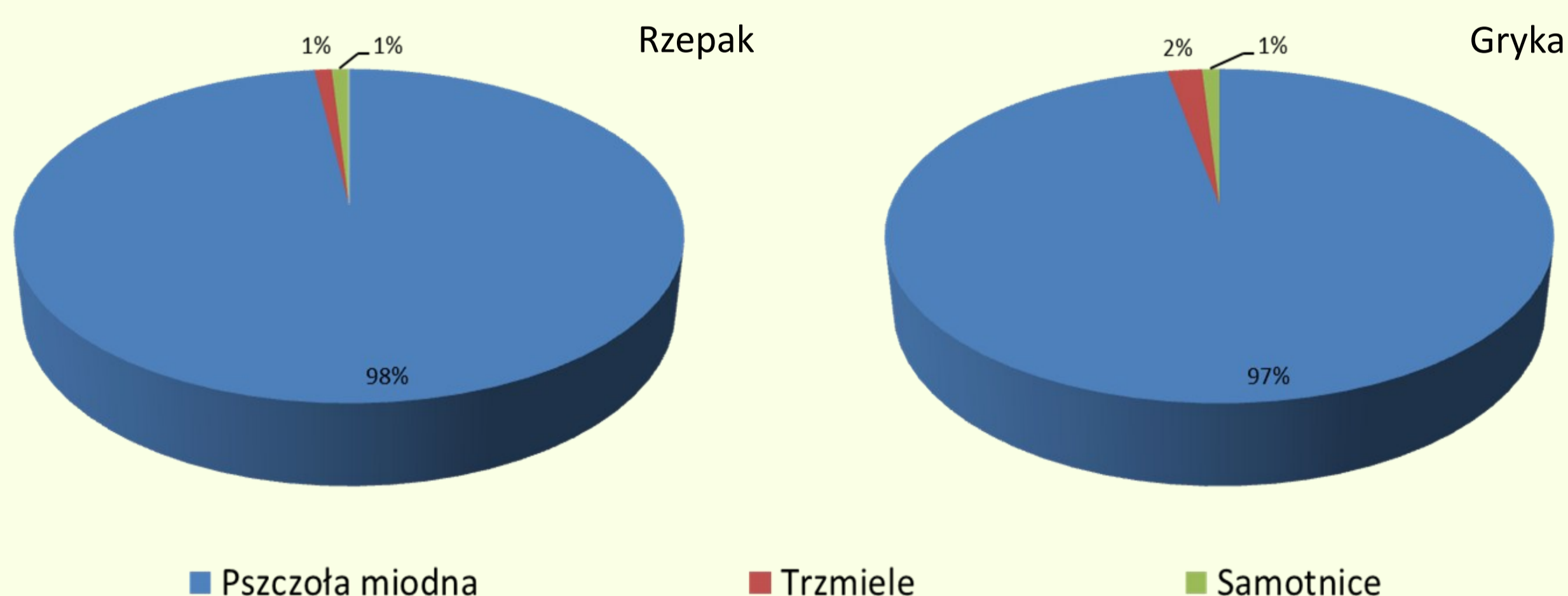

Wyniki

Wśród pszczoł występujących na rzepaku ozimym w okolicach Puław, pod względem liczebności dominowały pszczoły miodne *Apis mellifera* (98%). Obserwowano również nielicznie występujące pszczoły samotnice, głównie z rodzaju pszczolinka (*Andrena*), oraz trzmiele (*Bombus*). Wśród tych ostatnich stwierdzono występowanie 4 gatunków: trzmiel ziemny – *Bombus terrestris*, trzmiel kamiennik *B. lapidarius*, trzmiel gajowy – *B. lucorum* i trzmiel rudy – *B. pascuorum*. Zagęszczenie pszczołowatych na terenach objętych badaniami było zróżnicowane i wynosiło od niespełna 0,7 do 1,4 osobnika na m². W przypadku pszczoły miodnej, różnice w zagęszczeniu pomiędzy plantacjami wynosiły od 25% do ponad 100%. Przyjmując, że optymalna liczba owadów podczas słonecznej pogody, przy temperaturze około 20°C, na 1 m² plantacji rzepaku powinna wynosić od 4 do 6 pszczoł, zagęszczenie Apoidea na terenach objętych obserwacjami było daleko niewystarczające do dobrego zapylenia upraw rzepaku. W zgrupowaniu Apoidea występującym na gryce, pod względem liczebności dominowały pszczoły miodne (97%). Obserwowano także nielicznie występujące pszczoły samotnice, głównie z rodzaju pszczolinka (*Andrena*) i pseudosmuklik (*Lasioglossum*), oraz trzmiele (*Bombus*). Przyjmując, że optymalna liczba owadów na 1 m² plantacji gryki powinna wynosić około 3 pszczoły. Zagęszczenie Apoidea na plantacji gryki w Policznej (3 osobniki na 1 m²) było odpowiednie do dobrego zapylenia kwiatów, natomiast w Dąbrówce (1,8 pszczoł na 1 m²) było prawie dwukrotnie niższe niż optymalne.

Tabela 1. Zagęszczenie pszczoł (Apoidea) na terenach upraw rolniczych [szt./ha]

Grupa zapylaczy	Rzepak			Gryka	
	Policzna	Bartodzieje	Osiny	Policzna	Dąbrówka
Pszczoła miodna	8246	6586	13803	32512	17720
Trzmiele	54	18	58	704	290
Samotnice	111	114	138	280	128
Suma	8411	6718	13999	33496	18138

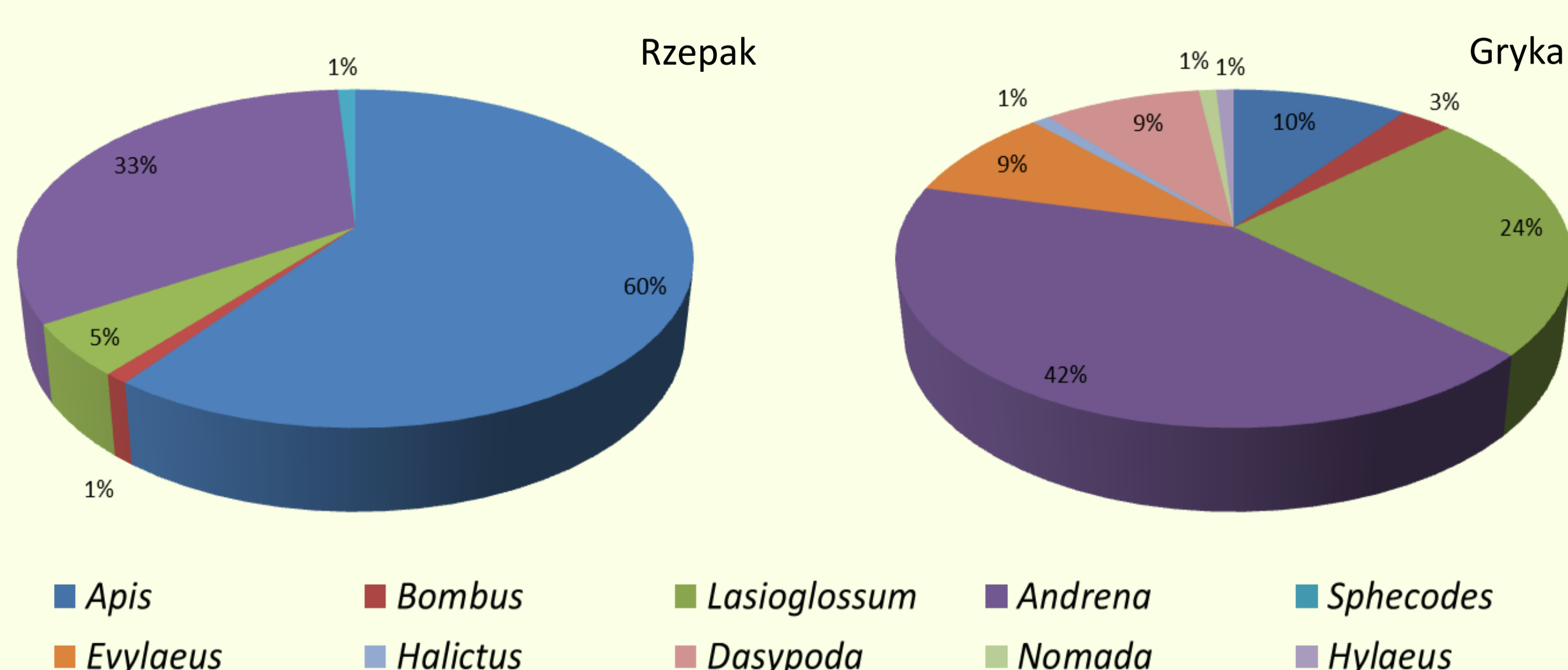
Podsumowanie

- Podstawowym zapylaczem rzepaku ozimego i gryki w rejonie Puław jest pszczoła miodna. Występujące nielicznie trzmiele i pszczoły samotnice, pełnią rolę uzupełniającą,
- Zagęszczenie Apoidea na terenach objętych obserwacjami było niewystarczające do dobrego zapylenia upraw rolniczych (uprawy rzepaku i gryki w Dąbrówce), jedynie w przypadku uprawy gryki w gminie Policzna, zagęszczenie pszczoł było optymalne do dobrego zapylenia kwiatów.

Praca została wykonana w ramach programu wieloletniego (2015-2020), zadanie 4.2, „Ocena bioróżnorodności owadów zapylających i pożytków pszczelich” wchodzącego w zakres tematu „Działania na rzecz poprawy konkurencyjności i innowacyjności sektora ogrodniczego z uwzględnieniem jakości i bezpieczeństwa żywności oraz ochrony środowiska naturalnego”, finansowanego przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Struktura zespołu pszczoł Apoidea zapylających uprawy rolnicze w rejonie Puław

Różnorodność Apoidea na poziomie rodzajów, odłowionych do pułapek Moerickiego